

Põlise Paisumaa küla elaniku, A. H. Tammsaare koolivenna Jüri Masingu mälestusi

Paisumaa küla on väga kaugel minevikuga, vanemad talud kaugelt üle saja aasta vanad. Räägiti, et kui Kundermäe (Kundermaa) Alfredi vanaisa hakanud eluaset rajama, oli selles paigas mets nii tihe, et enne võtnud puu maha ja siis saanud leivakotile maha panekuks ruumi. Metsad olnud nii suured, et ühte riita pandi 35 sülda (*70 ruumimeetrit*) puid. Mitmes talus tegeldi söepõletamisega. Sütt ostsid Dvigateli ja Krulli tehased Tallinnas. Puud olid rasked vedada ja raudteejaam kaugel, süte vedu oli lihtsam ja tulu suurem. Hiljem, kui oma metsa hakkas vähemaks jääma, osteti puid riigimetsast ja söepõletamine jätkus. Nii saadi lisa talumajapidamise sissetulekutele.

Taludele nime panekul on olnud mitmeid huvitavaid põhjusi. Sibile tulnud Valgu mõisas sibi ametit pidanud mees. Mätiku maadel olnud palju mättaid. Pädara, ametlik nimi Pädavere, tulnud sellest, et maa olnud vesine. Talli talu juures olnud kunagi mõisa tallid.

Vesiveski oli Toomal, Nääri külas Uustalul. Arvata võib, et jõel olnud paisud andsid nime ka külale. Rasinal oli tuuleveski.

Mõisahooned olid Tammaru, Tooma ja Talli talude juures. Hiljem leiti Valgus mõisale parem koht ja siin jäeti kõik maha.

Algul taludel piire ei olnud, need mõõdeti, kui talud rendile anti. Talude ostmine algas 19. sajandi lõpu poole.

Esimene korsten majale tehti Rasinal, järgmine Nääri külas Peetril.

Viimaseid oli üks saun Laane maa peal, ka Mätiku oli pikalt suitsumaja. Jões oli tohutult kala, kui karjapoiss viskas teibaga jõkke, siis alati tabas mõnd.

Härgadega künti veel hiljaaegu, minu õdegi kündis. Oli neli tiinu (*ca 4 ha*) maad, kaks hobust ja kaks härga. Härjad olid tõmmud, peamiselt punased. On arvamine, et härjad on aeglased loomad. Rääsmal jooksnud kiili jooksvad härjad mehest üle.

Vanasti kanade ja lammaste peale taludes rõhku ei pandud. Sigu oli palju ja need hulkusid omapead kesal.

Põldude kraavitamine algas parun Pillari ajal, siis hakati ka turvast tarvitama.

Esimene viljapeksumasin ilmus külasse 19. sajandi üheksakümnendail, esimesed heinaniidumasinad Esimese Maailmasõja ajal. Kes kohe ei jõudnud heinaniitjat osta, ostis hobulooreha.

Eelmise vabariigi ajal olid mootoriga viljapeksumasinad Tallil ja Toomal. Kõik katused olid vanasti õlgedest. Esimene sindli- või laastukatus löödi Käärul.

Paisumaal oli ka palju palvelisi. Lugemisel käimise koht oli Indil. Siis elas veel Hansu vanaisa, pärast käis ka Märjamaa õpetaja Aller Indil. Rahvast käis sinna palju. Söögipalvet igal pool ei loetud. Üldine komme oli aga see, et pühapäeval tööd ei tehtud.

Võib arvata, et siin on kasvanud ka hiietammikud. Näiteks on Sibi talu maades Tammekännu mägi. Olid nii suured kännud, et andis ümber käia. Seal lähedal on mets, mida kutsuti humalametsaks. Laane maa peal vastu Kolliste põldu on kaks suurt kivi, millest olla tahetud veskikive teha.. Põldsamaa-Kuusiku talu juurest on leitud Poola päritolu rahasid. Sama talu õuel lükkas torm ümber kuuse ja juurte alt leiti kaev. Sellised muinasaja märgid on siin.”

Jüri Masing on sündinud 1882. aastal. Jutuajamine temaga toimus, ku ta oli üheksakümnene. Ta meenutab ka oma kooliaega:

“Valgu kooli läksin 1892. aastal. Õpilasi oli 30-40 ümber. Käisin koolis kolm talve. Käisin ka suvekoolis, see oli ettevalmistus leeriks. Kohal tuli käia üks päev nädalas. Koolis õpetati lugema ja usuõpetust. Leeris tuli käia kolm nädalat kevadel ja kolm sügisel.

Edasi läksin Treffneri Gümnaasiumi. Koolivennaks oli tuntud kirjanik Tammsaare. Poisid olid väga vallatud. Vana Treffner seda ei sallinud, lubas poisid hullumajja viia ja ühe viiski. Ta ei sallinud halle riideid, ka Tammsaare oli algul hallis. Vana ütles talle ükskord: "Kas sul s...a ei ole, määri see palitu ära." Hiljem Tammsaare enam halle riideid ei kandnud.”

Miks Treffneri koolipoiss kodukülla tagasi tuli, sellest räägivad naabrid:

“Pädara Jüri oli juba kaheksa aastaselt lugenud. Oli siis Tartus koolis. Isa saatnud pojale raha, et las poeg õpib. Kodukülas kutsuti teda Pädara Tudent. Hakkas poiss aga Tartus jooma ja isa toonud poja Rapla jaamast kasuka sees ära, kuna poisil ainult sitsi püksid olid järgi jäänud. Nii lõppesid Jüri Masingu õpingud vana Mauruse koolis.”